

ERAKORDESED SURNUD

97. Liivi surnulugude puhul paistab silma asjaolu, et rannarahvas pole võrdlemisi kuigi palju viljelnud surnute kummitelemise ega eriti nn. kodukäimise motiivi. Kuna eesti mütooloogias kodukäija ja C° on populaarseimaid kujusid üldse ja ka läti massiloomingus surnud (lt veji 'die Geister der Verstorbenen', Ulm) mängivad suurt rolli, siis liivis kummitoleva surnu mõiste on tugevasti taganend ristiusu mõjul arenend kuradi mõiste eest, nii et tänapäeva liivlase teadvuses kõik kollid, tondid ja üldse igasugu kummitused kuuluvad harilikumalt kuradi ja selle ametivendade kildkonda (vt. pt. VI ja VII). Muidugi ka surnud liiguvad ringi Liivi rannikul, võtavad vastu uusi surnuid, rändavad parvedekaupa oma erilisi teid, näitavad end elavaile unes ja ilmsi, kõnelevad ja teotsevad küll ja küll, nagu esitet eelpool, aga harilikumalt ei kujutelda neid siiski mitte kollena ega kummitusina, kes kollitelevad lihtsalt spordi pärast, vaid kui nad mõnikord ka kollitavad, siis aina sellepärast, et neid on tülitet kuidagiviisi, pahandet, haavatud, et neid otse provotseeritakse kummitolema. Juba terminoloogias see vahe väljendub selgesti. – Üldiselt surnud hingi nimetatakse läti lain-sõnaga miriñõd (vt. § 82) või lihtsalt garad s.t. vaimud; niipea aga kui surnu saab kolli, kummituse ilme, siis öeldakse tema kohta kohe ka vastavalt spuok (näit. Pr 49 = S. 59, Pr 95 = S. 55 jne.). Niisama on iseloomustav, et „kodukäija” mõistele sõnasõnalist vastet liivis ei ole, olgugi et mõistest endast saadakse kohe aru, aga jutustada teatakse vähe sellisest kollitelevast surnust, kes tuleb end „näitama” (lvÜ) elavaile hirmutisena.

Ometi surnute kummitolemine pole Liiviski päriselt võõras, ja kuigi siit palju näib siirdund kuradilugudesse, siis natuke on püsind ikkagi puhtal kujul surnulugudena. – Ka Liivi rannikul surnud käivad õiti kollitelemas, nagu selgund juba eelpool esitetust. Ka liivi surnuaidel on nähtud pimedas imelikke asju: mõni on näind kalevirulli, mõnele nagu joosnuks järgi lõngakera, mõni näind inimest kumardumas jne. (L). Ja ka liivlased võtavad selliste kummituste vastu kaitseks tarvitusele teatud ettevaatusabinõusid. – Juba eelpool (§ 82) oli juttu naela löömisest laiba pesemise kohta, kuhu pesuvett kukkund maha, et surnu ei tuleks hirmutama (L, V). Samaks otstarbeks pannakse iga surnu rinnale ka punasest lõngast ristikene (V). Ja kui keegi surnu käib hauast väljas, siis tehakse ja lõigatakse tema hauale riste, et ta ei pääseks välja (V). Võrreldes aga näit. selle haruldase leidlikusega, millega eesti massifantaasia on otsind sadu ja mitmeid sadu kaitseabinõusid surnu kodukäimise vastu, tundub küll kohe, et liivlasi need abinõud pole huvitand kuigi paljut.

Asugem siis jälgima surnute kollitelu Liivis. – Õiti juhtub sageli nii, et tuled mööda teed pimedas ja tunnend, nagu keegi teine tuleks kaasa, vaatad aga ringi ega näe kedagi, – siis surnu on kaasas, ja käijal tekib hirm, siis mõtelgu käija, et see on vast ehk minu taat või mõni muu ligidalt sugulane, kes on surnud, – siis julgus tuleb taas tagasi ega tundu enam hirmu (V). Veel parem on sellist surnut esimest korda nähes lugeda issameiet „jalust pääni” s.t. tagurpidi, – siis ei tunta üldse enam kunagi hirmu surnute vastu (V). Tihti inimene tunneb, nagu läheksid tal läbi keha külmavärinad, siis olevat need ärasurnud pahad vaimud tema juures, nad ainult tulevat manu ja minevat taas ära, ilma et nad teeksid midagi; kui

inimene „heidab” risti ette, siis puha kaob kohe ära; kui aga hää surnu tuleb manu, siis inimene ei tunne midagi, ka värinat mitte (Kr). Teiselt poolt öeldakse, et külmavärinad läbi luude ennustavad haigeks jäämist (Pr)(Eestis kui külm värin käib üle ihu, siis surm mõõdab aset või susi käib jälil – H III 22, 226 (38) < Hargla. Ligemalt vt. külmkinga pää-tükis). Kui õlad on sellised rasked, siis litsuvat pääle mingi vaim – ikka selline enestapja või „kuradi vaim”, hää vaim juba ei tule (V – vrdl. painajat!).

Aga kuigi surnud kollitelevad mõnikord ja nende vastu tuntakse hirmu, siis see on ikkagi midagi erakordset. Kogu rannikul domineerib arvamine, et harilikud surnud ei kummitele mitte (Vrdl. LP VII 19 d 1: kes siin elus aus oli, see vaim ka pärast surma teotseb ausalt), või nagu öeldakse, kes kooleb omal ajal, see ei kummitale (Kr, V). Kui aga mõni inimene sureb kuidagi ennem, kui jumal talle on määrand, siis ta tuleb kummitalema veel seni, kuni jõuab jumala määratud surmaaeg (V). Hää inimene, kui see sureb, läheb oma kohta magama ja on paigal, aga kes on halb, vaat see küll peab käima mööda ilma, kuni tuleb viimispäev; nendel olevat isegi oma päalik või ülem = virsnika (< lt virsnieks 'der Obere, der Oberste, der Officier', Ulm), ja piiblisti ju on öeldud, et kaitsku jumal nende halbade vaimude eest (Pr). Jah, nõnda see on küll, et halvad hinged teevad oma tempe kuni viimispäevani, aga selle-eest neid siis ka pärast keedetakse katlas igavesel tulel (Pr). Pahad vaimud on tulnud haudest välja, neil polevat rahu magada (V). Punkt kell 12 igal keskööl surnud tulevad käima mööda teed – sellepärast keskööd nimetatakse kummituste tunniks (LP VII 25 a 5: Arvati, et öiti kell 12 surnuteema käivat kalme mööda ja lubavat ka surnuil jätta sel ajal hauad, mispärast seda aega kutsuti „kummituste tunniks”. LP VII 96 l 6–b: öist aega kella 11–l kutsutakse „tühjaks ajaks” (vrdl. „tühja usku” § 2)); juhtub neile ette risttee, siis nad pöörduvad tagasi, mõnest muust teelahkmest nad saavad üle, mitte aga ristteest; nad tulevad ehmatelema inimesi, ja enam sellised ikka tulevat, kel pole armu magada, kes on surnud halba surma (V, vrdl. Ir 11 – § 105).

98. Kes on aga siis sellised halvad inimesed, kes ei saa magada pärast surma rahulikult hauas, vaid tulevad välja? Milliseist inimesist arvatakse, et need hakkavad pääle surma kummitalema? – Muidugi kuuluvad siia esimeses jones kõik nõiad, kes on andnud oma hinge kuradile ja kelle surmgi on sellepärast väga raske (vt. S. 144–145). Juba enne hauda matmist nõid hakkab kiusama elavaid, nagu jutustab järgmine, vist Saaremaalt pärit, lugu (vrdl. FFC 25, S. 3; läti näidet vt. LP VI 33 II).

SURNU EEST PUU OTSA (S. 49)

Jutustaja isa olnud Saaremaal ja kuulnud sääl vanarahva juttu, kuis üks peremees olnud vastamisi oma poisiga – peremees olnud nimelt suur kuradisell ja poiss tema vastuline. Siis peremees jäänd haigeks ja tundnud, et ta enam ei tõuse. Ta õpetand perenaisele ja muile järelejääjaile, et tema matusel saadetagu see poiss puusärgiga üksi ette surnuaiale minema, kuna matuselisile antagu enne veel süüa, sest ta olnud rikas mees.

Perenaine teindki nõnda, ja poiss sõitnud üksi puusärgiga minema. Natuke sõitnud, poiss kuulnud, kuis puusärk paugahtand, varsti teist korda. Poiss mõelnud, see hääd ei tähenda. Säälsamas tee veeres kasvand kolm kuuske kõrvu, poiss jätnud hobuse teele ja ronind ühe kuuse otsa. Nii kui poiss saand üles, puusärk paugahtand kolmandat korda, säält hüpanud välja must peni ja nuusutelnud kohe jälgi, kuhu poiss jäänd, kuni saand aru, et on kuuse otsas.

Ja siis peni hakand närima seda puud, hammustama ja kaapima juuri lahti. Poiss ülal hirmul. Kui puu olnud juba peaaegu kukkumisel, kõikund juba ja kiikund, siis poiss katsund ja ronindki oksi mööda teise kuuse otsa. – Niipea kui kuusk kukkund maha, peni tormand ladva manu, nuuskind, nuuskind, kuid poissi pole olnud.

Koer hakand sööma seda teist puud, ja juba seegi löönd kõikuma ning painduma. Poiss saand vaevalt venitada end kolmanda kuuse otsa. Kukkund teine puu, peni nuhkind ladva man, – ei ole! Siis koer näind poissi kolmanda puu otsas ja hakand närima ka seda. Olnud pool juba näritud, poiss nutnud ja karjund, et hukub ...

Sääl aga tulnud ratsa üks metsavaht, ja poiss kutsund teda appi. Metsavaht lasknud koera, ent pole saand seda maha. Siis talle tulnud meelde, et tal on veel üks hõbekuul, – vanasti ju neid kuradeid ikka tulnud lasta, siis olnud aina vaja hõbekuule, ja need olnud kaasas. Metsavaht laadind hõbekuuliga püssi, – siis see va eihüva tahtnud joosta puusärki. Niikui mees lasknud, kohe peni olnud pikali säälsamas vankri man maas.

Siis jõudnud matuselised kah järele, aga mis sääl enam matta, nüüd kurat surnud (!), pole lubatud matta enam surnuaida, metsavaht kaivand papile ära. Siis tehtud suur tuleriit ja sellel põletet laip ära. – See peremees peni näol tahtnud hukata poissi ainult viha pärast, oma hing olnuvat tal niikuinii kuradi päralt. – Pr 36 ja Pr [13].

Muist kurjategijaist pääle nõia teatakse, et kaardimängijad lähevad pärast surma põrgusse, need kurat võtvat enesele (Kr, V), samuti põrgusse lähevad kõik suured joodikud, abielurikkujad, mõrtsukad ja enespoojad (Kr). Kõik enestapjad, tapetud või muud viisi kuidagi enne aega hukkunud peavad käima maa pääl „näidates” s.t. kummitelomas, kuni jõuab nende jumalast määratud surmaaeg (Kr, Pr, V), niisama peavad kummiteloma kõik need, kellede surnukehad on jäänd matmata (Pr 157 – vt. § 94). Nõndaviisi lõpuks igasugu erakordsed surnud moodustavad suure rühma kollitelijaid, kelledest jutustellakse mitmeid „hirmu ja õuduse” lugusid. –

SINISES KAMPSUNIS UPPUNU (S. 55 B)

Jutustaja „onkel” käind teise madrusega purjus pääga Windaus vana tuuliku taga jõekaldal. Kaaslane näidand üle jõe: „Vaata, mis see sinises kampsunis mees sääl teeb? mis ta kumardub?” – Onkel pole näind midagi. Nad läind paadiga üle jõe vaatama ega ole näind muud,

kui üks käis vedelnud liivas. Nad tõmmand selle üles ja vedand liivast välja terve surnukeha sinises kampsunis. – Vaat selle vari = ä'n (vt. pt. VII) siis näidandki enne ennast. – L 167.

HUKKUNU LAEV (S. 55 B)

Siiasamasse meie põllu taha Mustamatš auku on vajund liiva alla terve kolmemastiline laev. Hiljem möödaminejad kuulnud säääl alatasa kummitel mist: madrused nagu vedand ankrut üles, lasknud vette, käind mööda laeva ja karjund nagu „zidõ'st” (= SO!), „nordve'st” (= NW!) jne. – Kr 149.

TAPETUD NAINE (S. 55 C)

Üks mees läind Ruotš-metsa mööda Kuolka-küla poole ja näind soos naist vallali juustega, kes liginend tema poole. Natukese aja pärast ta tundnud, kuis tema õigele laskund nagu mingi raskus, millest ta pole võind vabaneda kuidagi, vaid pidand seda kandma. Kui ta jõudnud juba peaaegu Kuolka-külani, alles siis õlad muutund taas kergeks, higistamine ja väsimus lõpnud. Kõneldud, et see olnud röövitud ja hukatud naise vaim või hing, see raskus. Selline koll = kää'm (vt. pt. VII) võivat kummitella igasugu kujul. – LP VII 426, 4 < V (LP esitab jutustuse painajalugude sarjas).

MAHALÖÖDUD KERJUS (S. 55 A)

Siinpool Sikrõg-küla heinamaid on metsas jalgraja sild üle jõe. Selle silla man peaaegu kuni Üžkila-teeni keegi nagu jooksvat aina kellega. See olevat sest, et säääl surnuvat üks vana sant. Kord jutustaja vanaema, Lõrm-talu vanaperenaine, karjatand säääl lehma ja kuulnud, nagu sõidaks üks lihunik. Ta läind vaatama, – midagi pole olnud. Siis ta taiband, mis värki lihunik see olnud, – see olnud see ärasurnud või mahalöödud sant. – Sr 98.

ÜLESPOOND SOLDAT (S. 55 D)

Liivimaal kuskil talus kunagi vanasti sõja aegu üks soldat poond enda üles ja kummitel nud siis säääl talus öiti alatasa. – Pr [95].

PÄÄTA SOLDAT (S. 55 C)

1) Öst-talu (Loik-külas Kl ja M vahel) perenaine Mari olnud karjas. Ilm olnud õige kuum, ja tema rutand enne lehma tulla jooma Ävõrt-jõe kaldale. Natuke ta saand juua, kui ta näind, et säälsamas tema juures – põõsas ainult vahel – ilma pääta soldat pesnud oma verist pääd sellessamas jões. Perenaine vaadand mitu korda päris lahti silmega – pesnud

ja pesnud tõesti – ja pole julgend liigahtudagi, joosnud siis koju, jäänd haigeks ja magand pikali voodis. – Vanad inimesed teadnud, et vanasti, kui soldatid olnud korteris mööda talusid, siis sääl kohal üks soldat raiund teisel pää ära, mispärast arvatud, et küllap too soldat siis sääl veel kummitelnud. – Pr 210.

2) Kēnigtara–oja kutsutud ka kummituste ojaks. – Kaks jutustajale tuttavat neidu tulnud Ire kirikumõisast, jõudnud ojast üle ja näind siis, kuis pääta soldat tulnud neile järgi piki mereranda hobuste sõiduteed mööda. Neiud joosnud Sīkrōg-küla poole. Sääl, küla paatide juures kadund ära see soldat, kes joosnud kogu aja neile peaaegu kõrval kaasa. – Pr 212.

Esitet lugudes igasugu erakordset surma saanud on püsind massimälus enam-vähem ikkagi veel otsekoheselt surnutena, kuid veelgi sagedamini vahenditu side surnu mõistega tuhmub ikka ähmasemaks ja ebamäärasemaks, kuni see unub ja kaob peaaegu täielikult, nii et veel ainult teadlase silm võib jälgida seda, ja siis surnutelood siirduvad juba iseendast teisale, algupäraste surnute asemele astuvad massiteadvuses kõiksugu kummitused, tondid, kuradid, painajad, rahavaimud, haldjad jne. – ning nõnda ongi võrsund surnuist välja kirju pere erinimelisi fantaasiakujusid. Juba haldjate päätükis (LRU I) tuli viidata mitmel korral ilmsele surnute mõjule (näit. reheema, õitsiisa ja eriti veel merehaldjate puhul – vt. §§ 46, 51, 61, 68, vrld. ka § 8), – niisama näitavad ka järgmised päätükid, et just erakordsed surnud on suurimaks luulesalveks, kust massifantaasia ammutab aina ja aina jälle uut seemet oma nägemuste nurmele, mil pakateleb üha kummalisemaid muistendite õisi. Usk, et inimhinge eluiga ei lõpe veel ihuliku surmaga, on üldse massiloomingu viljakaim idu, mis on sigitand maailma täis üliloomulikke olevusi.

99. Iseäralise ja eriti silmapaistva koha teiste kollitelijate seas on saand väikesed lapsed ja nimelt need, kes on surnud enne ristimist, teiseks need, keda emad ise on hukand. – Vanasti usutud, et laps, kes sureb ristimata, see jumalale ei võivat kuuluda, ja sellepärast rutatud ikka ristimisega; kui pappi pole saadud, siis köster ristind ruttu ära (V). Surnud aga laps siiski enne ristimist ära, siis ta kuulund kuradile (L, V). Otse selle vastu väidetakse teiselt-poolt, et ristimatult surnud pääsvat „nõndasama” s.t. eo ipso, iseendast taevasse (Pr). Kolmandad seletavad, et ristimatult surnud taevasse küll ei saavat (Pz, Kr, V), vaid nad olevat lihtsalt inglite hulgas (Kr). Enne ristimist surnud lapsi pidavat maetama tingimata surnuaia pühitsetud mulda, sest muidu nad hakkavat kummitelma (Pr). Ja lõpuks arvatakse ka, et ristimatult surnud laps kummitelma selle ajani, kunas pidanuksid olema ta ristsed, selliste laste nuttu olevat kuuldud küllalt (L).

Samane arvamine on täitsa üldine neist lastest, keda emad ise on kägistand. Need on nn. ärarahukatud lapsed = jara-zūmdōd lapst (lvÜ, lt zūmēt 'geliehenes Geld unterschlagen', Ulm). – Tüdrukute poolt hukatud lapsed nutavad ja uluvad õiti (L, Sr). Metsas öösel käies on kuuldud küll ja küll sellist laste nuttu; jutustaja ema seletand, need olevatki hukatud lapsed (Pr, vt. alamal ka Kr 143). Pääle hukkamist lapsed kummitelavad teatud aja (V) või täpsemalt: nad ei saa enne rahu, kuni keegi leiab nende luud ja matab surnuaid, enne

seda nende luud uluvad öiti (Sr, vt. ka Kr 143 = S. 58; vrđl. FFC 25, S. 12 = eesti umbluu; vrđl. Lätis näit. LP VI 38 jm.). Matmise kõrval väidetakse teiselt poolt, et need lapsed kummitelavad kuni selle momendini, kunas peaks olema nende loomulik, jumalast määratud surmatund (V, Kl). Niipea kui ema kágistab oma lapse, kohe kurat tuleb sellele manu ja püsib seni tema man kuni jumala määratud surmatunnini; ka siis kui papp matabki nende luud enne maha, nad käivad ikkagi edasi, kuid küll mitte nii palju kui matmata (V). Lõpuks teatakse sedagi, et hukatud laps muutub painajaiks (V – vt. painaja päätükki) (Lätis hukatud lapsest saab painaja = lietuvēns, kes elab maailmas ja piinab inimesi seni, kuni ta luud maetakse maha või kuni jõuab aeg, kunas ta pidanuks surema loomulikku surma Laima määramisel (Šm, LM 62). – Eestis „rahvaluule laseb ristimata laste, emade poolt hukatud laste ja kristliku matmiseta jäänud isikute hinged maailma minna uitma” (Eisen, EM II 166)).

Ristimata surnud ja hukatud lastest teatakse järgmisi lugusid.

JALAJÄLG KIVIL (S. 58)

Ire Irtnum-niidus on suurel kivil selline pisikene inimese jala jälg pääl. Sinna kivi alla olevat maetud tüdrukute hukatud lapsi, ja säält nad tulevat siis välja kummitelama. – Sr 10.

LAPSELUUD TAMME ÕÕNSUSES (S. 58)

Kaks meest sõitnud orikatega Riiga, et neid müüa. Õhtu tulnud pääle, kõrts olnud kaugel, ja nad jäänd öömajatama ühe tamme alla ühe mõisa ligiduses. Nad heitnud natukeseks koormale tukkuma, kuni hobused söönd. Säält ilmnud neile unes selline noor poiss ja seletand, ta olevat säälsamas tammes paarkümmend aastat, ema hukanuvat tema ära ja pannuvat luud tamme sisse. Noormees palund teelisi päästa tema säält ära, ta tahtvat saada kah kalmu, rahu puhkama, mingu mehed mõissasse, küsigu saagi ja võtku ta luud välja, tema ema teenivat veel säälsamas mõisas, säält tehtavat parajasti õlut ja mehed saavat pangi õlut kah veel, kui nad lähevad. Mehed teindki nõnda, saagind puu maha ja leidnud seest pisipisikesed luud. – Jutustaja kuulnud seda lugu ühelt paadimeistrilt. – Sr 3.

MUSTA LINDIGA KÄGISTET LAPS (S. 58)

Vaid-külas säälpool Lõkš-silda keegi mees läind metsas mööda teed öösi pimedas, kuulnud lapsenuttu ja näind pedaja man istumas pisikese lapse, must lint kaelas. Mees läind lapse manu ja hakand kõnelema temaga, küsind, kuis ta saand siia ja kes ta olevat selline, kes ei saa kõnelda. Siis laps vastand, ta ei olevat elus laps, vaid hukatud, ta ema hukkanuvat ta ära, pannuvat selle musta lindi kaela ümber, tõmmanuvat kurgu kinni ja lämmatanuvat lapse niiviisi ära ning matnuvat sinna pedaja alla, – tuldagu, kaevatagu ta üles ja maetagu

suruaiale, pühitsegu teda papp, siis ta saavat rahu magada; kui seda ei tehtavat, siis ta pidavat kummiteleva ajani, kuni ta ise surnuks ära. – Hommikul mindud kaevama ja leitudki pisikene tüdruk, must lint kaela ümber, nagu ta näidand end mehele öösel. Siis tehtud puusärk, papp pühitsend lapse, ja see maetud surnuaida. – Kr 143.

IRE KÕRTSI KUMMITUSED (S. 58)

(Vrdl. FFC 25. S. 9).

1) Ire kõrtsis teenind üks tüdruk ja sellele sündind kaksikud – üks poiss teind talle. Tüdruk kägistand lapsed ära ja visand kõrtsi suure kapi taha. Kord üks vana juut Leibk(e) magand kõrtsis ja kuulnud, kuis tulnud nagu uksest sisse ja tantsitud. Juut hakand otsima tikke. Kuni ta leidnud need ja tõmmand tule, pole olnud enam midagi. Va Leibk imestand ja heitnud magama taas. Nii kui ta jäänd nagu magama, jällegi tantsitud toas. Siis juut tõmmand silmapilk „joonelt” tule ja näind, kuis kaks pisikest tüdrukukest joosnud sinna kapi taha.

Hommikul juut jutustand seda kõrtsmikule. See öelnud: „Mis sa plärad! kust siia võisid sugeda lapsed!” Va Leibk: „Ja-jah, olid, olid!” Kõrtsmik saand vihaseks ja kihutand juudi välja. Va Leibk läind ütlema urjadnikule. Kordnik tulnud kõrtsmiku manu ja ütelnud, et vaja otsida kapitagune läbi. Ja nad leidnudki säält kapi tagant pisikesi inimluid.

Kõrtsmik imestand, kuis need luud saand sinna. Siis talle karand korruga meelde, et ta teenija tüdruk olnud korra „jāme”, et sel nagu pidanuks olema laps, küllap see on visand lapse sinna. Nad pannud luud kotti ja viind surnuaiale. Tulnud papp ja matnud jumala-sõnaga maha. Pärast seda Ire kõrtsis pole olnud enam kummitusi. – V 63.

2) Seda kohalikkude olude ja ajamaitse kohaselt stiliseeritud lugu jutustetakse ka vähe vanemal kujul. –

Kuskil kõrtsis teelised pole saand magada kunagi: kui puhutud tuli ära, siis kuuldud, kuis hakatud tantsima põrmandul. Nii juhtund mitme teelisega. Keegi kord mõtelnud: vaja vaadata, mis säält siis õieti võiks olla. Ta võtnud omale tikud kätte, et tõmmata kohe tuld ja vaadata. Ning ta näind, kuis kaks pisikest tüdrukukest joosnud nurka kapi taha.

Hommikul teekäija jutustand seda kõrtsmikule. Nad tõstnud kapi kohalt ära ja leidnud, et olnud pisikesed luud mähitud riidenärsude sisse ja pandud kapi taha. Siis kõrtsmik hakand mõtlema, et tema man olnud kord üks tüdruk, kellest ta mõelnud, et sel pidanuks nagu sündima laps, kuid pole ega ole tulnud ja kadundki nagu ära. Nüüd ta uskund, et see tüdruk hukand ise lapsed ja pannud sinna. Siis kõrtsmik võtnud, matnud lapsed surnuaiale, ja pärast seda nad pole enam tantsind säält kõrtsis. –V 77.

Erakordselt surma saand laste juurde tuleme uuesti tagasi veel järgmises, külmkinga päätükis, kuna siin lõpetagem näitega, kuis kägistetav laps pääseb mõnikord ka eluga mingi kummalise vahejuhtumise tõttu.

MÖLDRITÜDRUK HUKKAB LAST (S. 57)

Üks mees läind läbi metsa ja kuulnud hoigamist, kuid näind pole midagi. Mees küsind siis: „Mis sa hoigad, mis sul viga?“ – „Miks ma ei peaks hoigama: möldri tüdrukul praegu just sünnib laps, ja ta tahab hukata seda sealauda pääl ülal, kuna minu pääl on need valud, mina võtan need valud enda pääle (vaat kui naine sünnitab, siis tal ju need valud on; küllap see tont olnud, kes võtnud need valud endale), – ja sellepärast ma hoigangi.“

Mees rutand siis minna ja küsind möldrilt, kus ta tüdruk on. See küsind: „Mis sa tahad minu tüdrukust?“ Mees öelnud: „No otsi aga ainult üles, kus tüdruk on!“ Hakatud otsima ja leitud sealaudalt. Tüdruk tulnud vastu nii priske ja terve, – mis temast tahetakse? Siis mindud laudale ja otsitud laps üles, – ja ema jäänd järsku haigeks, nii haigeks, et kantud laudalt maha, ise pole saand. Laps saadud veel ellu; selle suu olnud topitud kinni; nii kui tehtud suu valla, kohe ema olnud ka haige.

Hoigaja olnud see must mees, kellele tüdruk tahtnud anda selle lapse; võib ju olla, et ta hoigas ka häämeelest. – Sr 4 (Jutustaja kaaslased arvasid ometi, et see hoigaja oli vast ikkagi mõni hää vaim, kes tahtis last päästa. – Mis puutub sünnitamisvaludesse, siis seletatakse Setus just niisama: „Vanahalv vaugõli silla all, kui tütrek latsõ är hukkas, tütrekul es olõ' vally“ (L < P. Voolaine Toña külast). „Vanapatt oh'k sooh, ku tütrek latsõ är hukkas“ (Se, Hilana)).